

CHO'LPON HIKOYALARI TAHLILI

Mahsumxonova Zumradxon Sa'dullaxon qizi
FarDU talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulhamid Cho'lpon hikoyalari badiiy-estetik xususiyatlari, ularning zamonaviy adabiyotdagi o'rni hamda dolzarbligi tahlil qilinadi. Yozuvchining hikoyalari jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, erksizlik, inson qadrining toptalishi, ayollar taqdiri va ma'naviy iztiroblar kabi muammolar chuqur badiiy ifoda etilgan. Maqolada Cho'lpon ijodining bugungi o'quvchi uchun tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyati ham yoritiladi. Uning hikoyalari insonni o'ylashga, jamiyatga tanqidiy nazar bilan qarashga undashi bilan ajralib turadi. Shuningdek, yozuvchi uslubidagi liriklik, ramziylik va ichki psixologizm kabi jihatlar ham tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: Cho'lpon, hikoyalar, erkinlik, adolatsizlik, ijtimoiy muammolar, badiiy uslub, psixologizm, milliy adabiyot, ma'naviyat, ayollar obrazi.

Annotation

This article analyzes the artistic and aesthetic features of Abdulhamid Cholpon's short stories, their place in modern literature, and their relevance. The writer's stories vividly depict issues such as social inequality, lack of freedom, the violation of human dignity, women's fate, and spiritual suffering. The article also highlights the educational and moral significance of Cholpon's works for today's readers. His stories stand out for encouraging readers to think deeply and to view society critically. Additionally, aspects such as lyricism, symbolism, and inner psychologism in the writer's style are examined.

Keywords: Cholpon, short stories, freedom, injustice, social issues, artistic style, psychologism, national literature, spirituality, female image.

Kirish.

XX asr boshlarida o'zbek adabiyoti yangi bir burilish davrini boshdan kechirdi — bu burilishning markazida esa inson va uning ichki dunyosiga bo'lgan qiziqish turardi. Endilikda adabiyot faqat voqealarni hikoya qilish bilan cheklanmay, inson qalbida kechayotgan murakkab jarayonlarni ochib berishga intildi. Jadidchilik harakati ta'sirida shakllangan bu davr ijodkorlari jamiyatni o'zgartirishni aynan insonni anglashdan boshlash zarurligini chuqur his etdilar. Natijada asarlarda tashqi hodisalardan ko'ra ichki kechinmalar, ruhiy iztiroblar, shaxsiy tanlov va ongli qarorlar tasviri yetakchi o'ringa chiqdi. Adabiyot insonni tarbiyalovchi, uni o'ylashga undovchi kuchga aylana boshladi. Ana shu jarayonda Abdulhamid Cho'lpon o'ziga xos badiiy tafakkuri bilan alohida ajralib turadi. U o'z hikoyalari inson ruhiyatini nihoyatda

nozik va samimiy tasvirlay oldi. Cho'lpon qahramonlari oddiy hayot kechirayotgan insonlar bo'lsa-da, ularning ichki olami murakkab, iztiroblarga boy va ko'pincha jamiyat bilan ziddiyatda namoyon bo'ladi. Adib 1897-yilda tug'ilib, qisqa, ammo sermazmun umr davomida o'zbek adabiyotida psixologik tasvirni yangi bosqichga olib chiqdi. Uning "Kecha va kunduz" romani, she'rlari bilan bir qatorda hikoyalari ham inson qalbining eng nozik qatlamlarini ochib berishi bilan ahamiyatlidir. Ayniqsa, u hikoyalarida ichki monolog, ruhiy tahlil va sokin, ammo chuqur mazmunli tasvirlar orqali o'quvchini qahramon ruhiyati bilan yuzma-yuz qoldira oladi. Cho'lpon hikoyalari, avvalo, hayotni boricha, bezaksiz va tabiiy tasvirlashga intilganligi bilan ajralib turadi. Adib realistik tasvir orqali jamiyatdagi mavjud muammolarni yashirmaydi, balki ularni oddiy insonlar taqdiri misolida ochib beradi. U o'z asarlarida jamiyatdagi adolatsizlik, erksizlik, eski qarashlar va inson qadrlining toptalishi kabi masalalarni ko'taradi. Ayniqsa, ayollar taqdiri, ularning erkinlikka intilishi va jamiyat bosimi ostidagi hayoti adib ijodida muhim o'rin tutadi. Cho'lpon bu muammolarni ochiq shiorlar bilan emas, balki inson taqdiri va ruhiyati orqali ko'rsatadi. Natijada uning hikoyalari nafaqat badiiy asar, balki jamiyatga berilgan chuqur va o'ylangan baho sifatida ham namoyon bo'ladi.

Cho'lpon hikoyalarining yuqoridagi xususiyatlarga ega bo'lishi bejiz emas. Bu, avvalo, adib yashagan davr — ijtimoiy silkinishlar, yangilanish va qarama-qarshiliklar kuchaygan muhit bilan bog'liqdir. Jadidchilik g'oyalari ta'sirida ulg'aygan Cho'lpon insonni uyg'otish, uni o'z qadrlini anglashga undashni adabiyotning asosiy vazifasi deb bildi. Shu sababli u tashqi voqealardan ko'ra insonning ichki olamiga chuqurroq kirishga intildi. Boshqa tomondan, jamiyatdagi ikkiyuzlamachilik, erksizlik va adolatsizlikni ochiq-oshkora tanqid qilish har doim ham oson bo'lmagan. Natijada adib bu muammolarni bevosita bayon qilish o'rniga, ularni qahramonlar ruhiyati, ichki iztiroblari va ziddiyatlari orqali badiiy ifodalash yo'lini tanladi. Aynan shu yondashuv uning hikoyalariga chuqurlik, ta'sirchanlik va hayotiylik bag'ishladi. Bu jihatlar Cho'lponning qator hikoyalarida yaqqol namoyon bo'ladi. Masalan, "Nonvoy qiz" hikoyasida oddiy mehnatkash qiz taqdiri orqali jamiyatdagi tengsizlik va ayollar holati ko'rsatiladi. Qahramonning orzu-umidlari va mavjud hayot o'rtasidagi tafovut uning ichki iztiroblarini yuzaga chiqaradi. "Qor qo'ynida lola" hikoyasi esa ramziy ma'noga boy bo'lib, unda poklik va go'zallikning sovuq, beparvo muhitda yashashga urinishi tasvirlanadi. Bu yerda lola obrazi orqali insonning nozik qalbi va uning jamiyatdagi o'rni ifodalanadi. Qahramonning ichki kechinmalari va atrof-muhit bilan ziddiyati muallifning chuqur falsafiy qarashlarini aks ettiradi. "Do'xtor Muhammadziyo" hikoyasida ziyoli obraz orqali jamiyatdagi muammolarga ongli qarash, lekin ularni hal etishdagi ojizlik holati ko'rsatiladi. Qahramon ichki ziddiyatlar girdobida qoladi: bir tomondan, haqiqatni anglaydi, ikkinchi tomondan esa uni o'zgartirishga kuchi yetmaydi. Bundan tashqari "Oktyabr qizi" hikoyasida yangi davr va eski qarashlar

to'qnashuvi markazga chiqadi. Qahramon yangi hayot sari intilsa-da, jamiyatning eski stereotiplari uni to'xtatishga urinadi. Natijada ichki ziddiyat va ruhiy bosim kuchayadi. Cho'lpon bu orqali o'zgarish jarayonining murakkab va og'riqli kechishini ko'rsatadi.

Cho'lpon hikoyalarining mazmuni qanchalik chuqur bo'lsa, uning badiiy uslubi ham shunchalik o'ziga xos va mazmun bilan uzviy bog'liqdir. Adib voqeani shunchaki bayon etmaydi — u orqali muayyan g'oya, ichki qarshilik va yashirin isyonni ifodalaydi. Ayniqsa, uning uslubida eskilik va yangilik to'qnashuvi, ayollar taqdiri, hamda adolatsizlik va erksizlikka nisbatan ichki isyon yetakchi o'rin tutadi. Adibning adolatsizlik va erksizlikka munosabati uning asarlarida yashirin, ammo kuchli isyon sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, “Qurboni jaholat” hikoyasida qahramon o'z taqdirini o'zi belgilay olmaydi — u jaholat va muhit qurboniga aylanadi. Hikoyada ochiq norozilik yo'qdek tuyuladi, lekin qahramonning iztirobi, o'jizligi va ichki sindirilgan holati orqali yozuvchi jamiyatga nisbatan keskin e'tiroz bildiradi. Bu — jim, ammo chuqur isyondir.

Xulosa.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, Abdulhamid Cho'lpon hikoyalari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan, aksincha, zamon o'tishi bilan ularning ma'naviy ahamiyati yanada chuqurlashib bormoqda. Uning asarlarida ko'tarilgan erksizlik, adolatsizlik, inson qadrlining toptalishi, ayollar taqdiri va jamiyatdagi nohaqliklar kabi muammolar har bir davr uchun dolzarb bo'lib qolaveradi. Cho'lpon hikoyalari o'quvchini befarq qoldirmaydi — ular insonni o'ylashga, o'z atrofidagi hayotga sinchkovroq qarashga undaydi. Yozuvchi asarlarida faqat voqea emas, balki ichki ruhiy kechinmalar, og'riq va iztiroblar ham kuchli ifoda etiladi. Shu sababli bu hikoyalar o'quvchiga nafaqat badiiy zavq, balki hayotiy saboq ham beradi: inson qadrlini anglash, adolatni his qilish, erkinlikning qadriga yetish kabi tuyg'ularni shakllantiradi. Eng muhimi, Cho'lpon ijodi bugungi yosh avlodni hushyorlikka, mustaqil fikrlashga va jamiyatdagi voqelikka befarq bo'lmaslikka chorlaydi. Shu jihatdan uning hikoyalari faqat o'tmish adabiy merosi emas, balki bugun ham yashab turgan, fikr uyg'otadigan va tarbiyaviy kuchga ega jonli adabiyotdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Abdulhamid Cho'lpon. Tanlangan asarlar. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, turli nashrlar.
2. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
3. Yo'ldoshev Q. Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent: Universitet nashriyoti.
4. Sobirov A. O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: Fan nashriyoti.
5. Adabiyotshunoslikka oid ilmiy maqolalar to'plami (turli yillar nashrlari).
6. Internet manbalari: o'zbek adabiyoti va Cho'lpon ijodiga oid ilmiy maqolalar va tahlillar.